

ساختار محله‌ای و ترس از بزه دیدگی

تالیف
میلاد میوه‌یان

انتشارات قانون‌یار

۱۳۹۶

سرشناسه	: میوه‌یان، میلاد، ۱۳۷۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: ساختار محله‌ای و ترس از بزه‌دیدگی/تالیف میلاد میوه‌یان.
مشخصات نشر	: تهران: قانون یار، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۸ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۹۶-۱۰-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: ترس از جنایت -- ایران -- نمونه‌پژوهی
موضوع	: Fear of crime -- Iran -- Case studies
موضوع	: قربانیان جرم و جنایت -- نگرش‌ها
موضوع	: Victims of crimes -- Attitudes
موضوع	: بزهکاری، تحلیل
موضوع	: Crime analysis
رده بندی کنگره	: HV ۳/۶۲۵۰/۹م۹۴ الف ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۸۸۰۹۵۵/۳۶۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۰۰۷۱۵

انتشارات قانون یار

ساختار محله‌ای و ترس از بزه دیدگی

تألیف: میلاد میوه‌یان

ناشر: قانون یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۹۶-۱۰-۷

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۹۷۳۹۶۰ کتابفروشی رسولی (چراغ دانش سابق)

فهرست مطالب

فصل اول	۷
کلیات تحقیق	۷
فصل دوم	۱۱
ادبیات نظری تحقیق	۱۱
فصل سوم	۷۵
روش تحقیق	۷۵
فصل چهارم	۸۱
تجزیه و تحلیل داده ها	۸۱
منابع	۱۰۳
الف) کتب	۱۰۳
ب) مقالات	۱۰۵

تقدیم به :

مادرم که هر چه هستم فقط و فقط بخاطر وجود اوست.
مادرم هم اکنون که در طی کردن زمان هستم هیچ چیز را بر روی زمین از
تو مقدس تر و با ارزش تر نمی بینم و خداوند را بخاطر تو هزارات بار ستایش
می کنم و از او می خواهم طول عمر تو از طول عمر من بیشتر باشد.

و پدرم:

که با رنج ها و تلاش های او به اینجا رسیده ام و تا ابد مدیون
فداکاری هایش هستم.

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

جرم رفتاری است ضد اجتماعی که به سبب ایجاد اختلال در نظم عمومی، اقامه دعوی علیه مرتکب آن را موجب می‌گردد. در گذشته‌های دور و در دوران دادگستری خصوصی، در اغلب موارد، زیان وارده به جامعه از خساراتی که متوجه مجنی علیه می‌گردید قابل تفکیک نبود به همین دلیل نیز دو دعوی عمومی و خصوصی و به تبع آنها، دو روش مختلف رسیدگی به دعاوی کیفری و حقوقی وجود نداشته است. با گذشت زمان و تحول جوامع و خروج آنها از حالت قبیله‌ای و عشیره‌ای و به دیگر سخن، تشکیل دولت و تشخیص و تسجیل منافع عمومی، زیان وارده بر جامعه، از خساراتی که ممکن است بر اثر ارتکاب جرم به شهروندان وارد شود جدا و اعلام جرم نه فقط حق مجنی علیه بلکه حق تکلیفی برای سایر افراد جامعه تلقی شد و تعقیب بزهکاران بر عهده دولت قرار گرفت.^۱

امروزه ترس از بزه دیدگی به عنوان یک مشکل بسیار مهم اجتماعی توسط دانشگاه‌ها، رسانه‌ها و مهمتر از همه توسط جامعه پذیرفته شده است. جامعه بی جرم امکان ناپذیر است. پس همواره میزانی ترس از بزه دیدگی در جامعه وجود دارد، همچنین تحقیقات صورت گرفته در این حوزه مطالعاتی نشان داده‌اند که ترس از بزه دیدگی در دهه‌های اخیر در میان افراد جامعه افزایش یافته است و جرم‌شناسان در نتایج پژوهش‌های خود به این نکته اشاره کرده‌اند که ترس از بزه دیدگی مشکل بسیار

---

^۱ آشوری، محمد، آیین دادرسی کیفری، ج اول، چاپ چهارم، انتشارات سمت، ۱۳۷۸، ص ۸۰

بزرگتری از خود جرم می باشد. لذا مطالعات آسیب شناسی اجتماعی در زمینه جرم به سمت ترس از بزه دیدگی کشیده شده اند، زیرا ترس آشکارترین واکنش اجتماعی به جرم است که عواقب آن در جامعه و تعاملات اجتماعی بسیار شایع و شدید می باشد و در مقایسه با آسیب هایی که به طور مستقیم از جرائم ایجاد می شوند، با پیچیدگی بسیار کمتری قابل پیگیری و مطالعه است. حال باید به این نکته اشاره داشت که در زندگی اجتماعی ترس از قربانی شدن افراد را ترغیب می نماید تا رفتارهای نامتعرف و غیر معمولی را جهت گریز از آن به نمایش بگذارند و یا از رفتن به مکان های خاص و ارتباط با افراد دیگر جامعه به منظور کاهش قربانی شدن، اجتناب کنند. بدین ترتیب هنگامیکه ترس از بزه دیدگی در جامعه ای افزایش یابد، سایر مسائل رفاهی و مواهب مادی و معنوی آن جامعه نیز به خطر خواهد افتاد. در چنین محیطی دیگر امکان زندگی شاداب، رفاه و پیشبرد هدف های اجتماعی وجود نخواهد داشت.

ساختار محله‌ای شهرها فارغ از داشتن فضایی کالبدی و فیزیکی، دربرگیرنده محیطی اجتماعی هستند که فرصت‌های ارتباطی و مشارکت فعالانه را برای سایر شهروندان در عرصه‌های اجتماعی مهیا نموده و از این طریق زمینه را برای بسط جامعه مدنی فراهم می نمایند. البته این دو بخش یعنی فضای کالبدی و فضای اجتماعی شهر از هم جدا نبوده و تأثیری دوطرفه بر هم دارند، به گونه‌ای که هم می توانند در جهت تقویت و هم‌افزایی کیفی و کمی یکدیگر عمل نمایند و هم برعکس ممکن است موجب تحدید هر دو طرف شوند. بدین معنا، فضاهای شهری مکان‌هایی هستند که به عموم شهروندان تعلق داشته، منحصر به جنبه کالبدی و فیزیکی نبوده و درحقیقت با حضور انسان و فعالیت او معنا می یابند.^۲ ترس از بزه دیدگی یا قربانی شدن از جمله مقولاتی است که در مباحث مربوط به جرم و شهر مورد توجه مکاتب و صاحب نظران مختلف قرار گرفته است. یکی از عوامل محدودکننده‌ی فضاهای عمومی و سلختر محله ای شهر، برآوردی است که شهروندان از میزان امنیت موجود در این فضاها دارند. اگر نتیجه برآورد افراد از وضعیت امنیت فضایی شهری منفی باشد آنها دچار نوعی ترس و بزه دیدگی می شوند که مانع حضور آنها در عرصه‌ی عمومی می گردد و یا اینکه آنها را مجهز به استراتژی‌ها و تاکتیک‌هایی برای مدیریت و استفاده از فضای عمومی شهری می نماید. نکته‌ی دیگر اینکه در بین اقلیت‌ها به‌ویژه در بین زنان نسبت به مردها در اکثر جوامع تفاوت معناداری در میزان

ترس از بزه دیدگی وجود دارد که به تبع آن میزان استفاده و حضور در فضاهای عمومی شهری نیز متفاوت خواهد بود. در واقع ترس از جنایت، اعتماد به نفس بعضی زنان را کاهش داده و دسترسی آنها به فضای عمومی را محدود می‌کند. از نظر بسیاری از محققان، ترس از بزه دیدگی به طور خاص مسئله ای است شهری که نوع و ساختار محله ای تأثیر بسزایی در آن دارد. از آنجا که شهرستان های کشور به لحاظ آمار جرم و بزه دیدگی از شهرهای جرم خیز محسوب می‌شود، ساختار محله ای می‌تواند تأثیر فراوانی در قربانی شدن و ترس از بزه دیدگی افراد داشته باشد، با این تفاسیر می‌توان در نظر داشت که پژوهش حاضر با طرح این سؤال اساسی به نگارش درآمده است که، ساختار محله ای تا چه اندازه می‌تواند در بزه گي و قربانی شدن افراد مؤثر باشد؟

فصل دوم

ادبیات نظری تحقیق

مبحث نخست: مفهوم شناسی

همانگونه که معمول و متداول است، اولین مساله ای که در مطالعه هر موضوعی مورد توجه قرار می‌گیرد، مفهوم و شناخت دقیق آن موضوع است. اهمیت تعریف از آنجا ناشی می‌شود که تعریف هر موضوع، وظیفه تعیین و تبیین چارچوب، قلمرو و مصادیق موضوع را به عهده دارد. بنابراین هر قدر تعریف دقیق تر، جامع تر و کامل تر باشد، درک و فهم موضوع نیز کامل تر و آسان تر صورت می‌پذیرد. ما نیز خود را از این قاعده مستثنی نمی‌دانیم. لذا قبل از هر چیز به بیان مفاهیم می‌پردازیم.

گفتار نخست: مفهوم بزّه دیده اقسام بزّه دیده شناسی و بزّه دیده گان

بند نخست: مفهوم بزّه دیده

واژه «بزّه دیده» در نوشتگان مختلف فارسی و انگلیسی در معانی گوناگون به کار رفته است. در متون فارسی این واژه در معنی عام اش، معادل واژه «قربانی» به کار رفته است. قربانی یعنی:

۱. ویژگی آنچه یا آنکه به نیت به دست آوردن رضای خداوند ذبح می‌شود.
۲. ویژگی آنکه در راه هدفی جان خود را برای دیگران به خطر بیندازد و فدا کند
۳. آنکه در اثر حادثه ای، ناخواسته جان خود را از دست بدهد: قربانی تصادف، زلزله....
۴. آنکه به خاطر وضع دشوار و محیط نامناسب دچار مشکل و مصیبت شده است: آدم معتاد قربانی جامعه نابسامان است.

۵. عمل قربانی کردن گوسفند، شتر و مانند اینها در روز عید قربان.^۳

واژه «بزه دیده» در فرهنگ لغت انگلیسی اکسفورد در معانی ذیل به کار رفته است:

الف- شخصی که در پی یک رویداد یا حادثه آسیب دیده یا کشته شود

ب- شخصی یا چیزی که به دنبال یک اعتراض یا در جهت ارضای خشم و غضب و غیره آسیب دیده یا نابود شود

ج- شکار یا طعمه: برای مثال، به دام افتادن قربانی در یک حقه بازی یا نیرنگ

د- موجود زنده ای که برای خدا یا در یک آیین مذهبی ذبح می شود.

اما واژه بزه دیده در معنی خاصش، فی الواقع مفهومی مضیق و همسنگ با واژه معروف حقوق جزا یعنی «مجنی علیه» است و «مجنی علیه» در واژه شناسی یعنی «آنکه جرمی به ضرر او واقع شده است».^۴

یا «شخصی که در اثر جرم، شبه جرم یا خطای دیگر زیان دیده است».

در تعریف از واژه «بزه دیده» شاهد اختلاف نظرها و برداشت های متنوع از سوی اندیشمندان، به ویژه بزه دیده شناسان پیرامون تبیین اصطلاح «بزه دیده»، «بزه دیده شناسی» و مفهوم و قلمرو آنها هستیم. به عنوان مثال، فون هتینگ در کتابش با اعتقاد به روابط میان بزه دیده و بزهکار و نقش وی در ایجاد رفتارهای مجرمانه، تنها بزه دیدگان ناشی از رفتارهای مجرمانه را مدنظر قرار داده است یا عزت فتاح اصطلاح بزه دیده را کسی می داند که به یک برآیند منفی یا هر گونه زیان یا آسیب دچار شده باشد، به کار می رود، خواه زیان یا آسیب مالی، جسمی یا عاطفی باشد.

یا مندلسون در سال ۱۹۷۶ بزه دیده را اینگونه تعریف می نماید: «شخصی مستقل یا متعلق به یک مجموعه ای که متحمل آثار دردناک برخی عوامل شده که اینها دارای ریشه های مختلف فیزیکی، روانی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و نیز طبیعی می باشند».^۵ بنابراین، مندلسون یک مفهوم گسترده تر از اصطلاح بزه دیده را ارائه می نماید. وی اعتقاد دارد که اصطلاح «بزه دیده شناسی» نه تنها باید بزه دیدگان ناشی از رفتارهای مجرمانه را در بر گیرد بلکه باید شامل تمامی قربانیان یعنی قربانیان جرایم و

^۳ انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، چاپ چهارم، انتشارات سخن، تهران، ۱۳۸۶، ص ۵۵۱۶

^۴ انوری، ۱۳۸۶، ص ۵۵۱۶

^۵ لیز، ژرار و فیلیزولا، ژینا، بزه دیده و بزه دیده شناسی، ترجمه: روح الدین کرد علیوند و... انتشارات مجد، چاپ اول،

سوءاستفاده از قدرت و قربانیان ناشی از رخدادهای طبیعی و دیگر اعمال منتسب به خداوند مانند سیل و طوفان بشود.^۶

با این اوصاف، اینکه آیا «بزه دیده شناسی» باید خود را به بزه دیده و بزه دیدگی در مفهوم رسمی/ خاص محدود کند یا باید مفهوم گسترده تری را بر پایه قربانی شناسی عمومی بپذیرد که قربانیان نقض های حقوق بشری، دیگر رویدادها و حتی رویدادهای طبیعی را نیز در بر گیرد؟ مسئله ای بسیار مورد اختلاف و پرس و صدا در نشست های متعدد «انجمن جهانی بزه دیده شناسی» بوده است که سرانجام با پیشنهاد اندیشمندانی مانند رابرت الیاس (۱۹۸۵) و به ویژه سپارویچ (۱۹۸۵) بزه دیده شناسی موضوع خود را نه با توجه حقوق جزا بلکه با توجه به حقوق بشر، باید تعریف کند.

براساس این دیدگاه، بزه دیده شناسی باید پیامدهای انسانی نقض های حقوق بشری را که شهروندان یا حکومت ها مرتکبان آن هستند، مطالعه کند. ولی قربانیان رخدادهای طبیعی مانند طوفان و زلزله نباید در این حوزه گنجانده شوند. زیرا قربانی شدن ناشی از رخدادهای طبیعی را اراده ای خارج از اراده انسان مشخص می کند. اگرچه برخی از سازمان های حمایت از بزه دیده، خدماتی را به قربانیان رخدادهای طبیعی می رسانند. سرانجام، «جامعه جهانی بزه دیده شناسی»^۷ با ایفای نقش موثر در تصویب یکی از مهم ترین و راهبردی ترین سند بین المللی در راستای تامین حقوق بزه دیدگان معروف به «اعلامیه سازمان ملل متحد درباره اصول بنیادی عدالت برای بزه دیدگان و قربانیان سوءاستفاده از قدرت»^۸ مصوب ۱۹۸۵، باعث شد که در این اعلامیه تعریف نسبتاً مشابهی از بزه دیدگان مورد پذیرش قرار گیرد.

^۶ همان، صص ۵۹-۵۸

^۷ جامعه جهانی بزه دیده شناسی، فعال ترین و مهم ترین سازمان بین المللی غیر دولتی در زمینه بزه دیدگان و بزه دیده شناسی است که هر سه سال یک بار به برگزاری سمپوزیوم بین المللی می پردازد. این نهاد اولین بار در سال ۱۹۷۹ در مونستر آلمان توسط جرم شناسانی مانند اشتایدر ایجاد شده است.

^۸ در این سند ابعاد گوناگون حمایت از بزه دیده، پیشگیری از بزه دیدگی و تامین حقوق و نیازهای بزه دیدگان از رهگذر دسترسی به عدالت، رعایت احترام به منزلت بزه دیده، حق جبران خسارت مادی، روانی و عاطفی، حق ارائه دیدگاه ها و نگرانی های بزه دیدگان، تامین امنیت آنان، فراهم کردن ساز و کارهای جبران خسارت از طریق بزهکار و یا غرامت دولتی، تاکید بر استفاده از ساز و کارهای غیر رسمی حل اختلاف میان بزه دیده با بزهکار مانند میانجیگری مورد توجه قرار گرفته است. در واقع، این سند نمایانگر ایجاد «سیاست جنایی بزه دیده مدار» است. جهت اطلاع

بر پایه ی ماده ۱ اعلامیه «بزه دیدگان اشخاصی هستند که در پی فعل‌ها یا ترک فعل‌های ناقض قوانین کیفری دولت‌های عضو از جمله قوانینی که سوءاستفاده مجرمانه از قدرت را ممنوع کرده اند، -به شکل فردی یا گروهی- به آسیب از جمله، آسیب بدنی یا روانی، درد و رنج عاطفی، زیان اقتصادی یا آسیب اساسی به حقوق بنیادی خود دچار شده اند».

واژه بزه دیده یکی از مشتقات انگلیسی «victim» است و به شخصی گفته می‌شود که به دنبال رویداد یک جرم آسیب و زیان و آزار می‌بیند. واژه «victim» در نوشتگان فارسی به معنای «قربانی» به کار رفته است. «قربانی» در واژه شناسی یعنی «آنچه یا آنکه به نیت به دست آوردن رضایت خداوند ذبح می‌شود»، «آنکه بر اثر حادثه‌های، ناخواسته جان خود را از دست بدهد: قربانی تصادف..... زلزله»، «آنکه (به دلیل) قرار گرفتن ناخواسته و غیر ارادی در وضع دشوار و محیط نامناسب یا به موجب عمل دیگری دچار مشکل و مصیبت شده است».^۹ در نوشتگان علوم جنایی، هرگاه این آسیب و زیان یا رنج و سختی از رفتار مجرمانه انسان برخاسته باشد، به فرد زیان دیده «قربانی جرم»^{۱۰} یا «بزه دیده» می‌گویند.

از دیدگاه تاریخی، یکی از نام‌آورترین نظریه پردازان بزه دیده شناسی در جهان که در تعریف بزه دیده و گستره آن گونه شناسی به نسبت کاملی از گذرواژه victim ارائه کرده عزت فتاح -جرم شناس مصری تبار- است. به باور فتاح واژه قربانی در هر مفهوم بیش و کم ممکن برای اشاره به هر کسی که به یک براینده منفی یا هر گونه زیان یا آسیب دچار شده باشد، به کار می‌رود، خواه آن زیان یا آسیب مالی، بدنی یا به شکل درد و رنج عاطفی باشد.^{۱۱}

بدین ترتیب، فتاح عوامل و شیوه‌های گوناگونی را برای قربانی شدن انسان می‌شناساند^{۱۲} که بر پایه آن می‌توان گونه‌هایی از قربانیان را هم چون قربانی رویدادهای طبیعی (مانند سیل و توفان و زمین

بیشتر از توضیح پیرامون اعلامیه «اصول اساسی عدالت برای بزه دیدگان و قربانیان سوءاستفاده از قدرت ۱۹۸۵ و تاثیرات آن، رک: رایجیان اصلی، مهرداد، بزه دیده شناسی حمایتی، چاپ اول، نشر دادگستر، تهران، ۱۳۸۴، صص

۱۱۷-۱۴۲

^۹ انوری، حسن؛ فرهنگ فشرده سخن؛ جلد دوم، ص ۱۷۰۸.

^{۱۰} Victim of crime.

^{۱۱} Fattah, E.;Criminology: Past,Present and future; p. ۱۴۷.

^{۱۲} Fattah, E.;understanding of criminal victimization, pp. ۶-۷.